

ผิวหนังอักเสบจากด้วงก้นกระดก (Paederous dermatitis)

พญ.มิ่งขวัญ วิชัยดิษฐ

ผู้อำนวยการสถาบันโรคผิวหนัง

ในช่วงนี้ มีการแชร์ภาพผื่นผิวหนังอักเสบจากแมลงก้นแหลมชนิดหนึ่งในสังคมออนไลน์ ยิ่งแชร์กันมาก ความรุนแรงของโรคก็ดูเหมือนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมีข่าวถึงกับว่า แมลงชนิดนี้ทำให้เสียชีวิตได้เลยทีเดียว จึงขออธิบายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาวะดังกล่าวให้กระจ่าง ดังนี้ค่ะ

รู้จักแมลงตัวคันเหตุ

แมลงนี้มีชื่อเรียกทั่วไปว่า **ด้วงก้นกระดก** ชื่อเรียกอื่น ๆ คือ แมลงก้นกระดก ด้วงปีกสั้น ด้วงก้นงอน ด้วงกรด หรือแมลงเฟรชชี(เพราะพบบ่อยในหมู่นักศึกษาใหม่ที่อยู่หอปีแรก) เป็นต้น แมลงชนิดนี้มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า **Paederus fuscipes Curtis** และมีชื่อสามัญภาษาอังกฤษว่า **Rove beetles** ตัวเต็มวัยมีสีดำสลับส้ม ยาวประมาณ 5-7 มิลลิเมตร หัวสีดำ ออกส่วนหน้าแบนยาว ส่วนท้องมี 6 ปล้อง 4 ปล้องแรกสีส้มอมน้ำตาล ส่วนที่เหลือสีดำ ขาทั้ง 3 คู่มีสีน้ำตาลแดงปีกแข็งด้านบนสีน้ำเงินเข้มและปีกอ่อนข้างใต้ เป็นแมลงที่มีอายุอยู่ได้ยาวนาน มีความว่องไว ไล่ไปตามคันข้าว บินได้เร็ว และว่องไว เวลาวิ่งจะยกปลายท้องตั้งขึ้นคล้ายแมงป่องจนเรียกว่า “ด้วงก้นกระดก”

ด้วงก้นกระดกจะมีสารพิษชื่อว่า **พีเดอริน (Paederin)** สารชนิดนี้มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนสามารถทำลายเซลล์เนื้อเยื่อผิวหนังได้ ด้วง 1 ตัว จะมีสารพิษอยู่ในตัวประมาณร้อยละ 0.025 ของน้ำหนักตัว โดยตัวเมียจะมีปริมาณสารพิษมากกว่าตัวผู้มาก ทำให้อาจเป็นเหตุให้เข้าใจผิดได้ว่า แมลงชนิดนี้ไม่มีอันตรายมาก หากเคยโดนด้วงตัวผู้ ซึ่งผู้โดนจะไม่ค่อยมีอาการเนื่องจากมีสารพิษจำนวนน้อย

<p>รูปแสดง ค้างก้นกระดก</p> 	<p>Class : Insecta</p> <p>Order : Coleoptera</p> <p>Family : Staphylinidae</p> <p>Species : <i>Paederus fuscipes</i> Curtis</p>
---	---

ระบาดวิทยา

ค้างก้นกระดกเป็นแมลงที่มีประโยชน์ในฐานะตัวห้ำที่คอยกินแมลงตัวเล็กๆ จึงพบมากในนาข้าวและพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ ค้างก้นกระดกชอบเล่นไฟนีออน แต่ไม่ชอบไฟจากหลอดไส้แบบเดิม โดยจะพบมากในช่วงปลายฤดูฝน อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลด้านระบาดวิทยาของผู้ป่วยที่มารับการรักษาที่สถาบันโรคผิวหนังในช่วงปี ๒๕๕๒-๒๕๕๖ พบว่า การกระจายตัวของผู้ป่วยภาวะผิวหนังอักเสบจากค้างก้นกระดกไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในแต่ละเดือน โดยเดือนที่พบสูงที่สุดคือ เดือนธันวาคม(15.6%) รองลงมาคือเดือนพฤศจิกายน(10.7%) ซึ่งเป็นช่วงเริ่มเข้าสู่ฤดูหนาวของประเทศไทย นอกจากนี้ ยังพบว่าเป็นผู้ป่วยเพศหญิง (68%) มากกว่าผู้ชาย (32%) ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลระบาดวิทยาในต่างประเทศซึ่งมักพบผู้ป่วยเพศชายมากกว่า อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของข้อมูลนี้อาจสืบเนื่องจากการเข้าสู่ขบวนการรักษาพยาบาลที่มากกว่าของผู้ป่วยเพศหญิง ฯลฯ ซึ่งต้องสืบค้นข้อเท็จจริงต่อไป โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่(ร้อยละ 90) เป็นวัยรุ่นและวัยทำงาน(15-59 ปี) อาชีพของผู้ป่วยที่พบมากที่สุดคือ นักเรียน/นักศึกษาและแม่บ้าน (ร้อยละ 35)

การระบาดใหญ่มีรายงานประปรายทั้งในและต่างประเทศ อาทิ ในประเทศไทยเคยมีรายงานระบาดใน พ.ศ.2536 ที่โรงงานในจังหวัดสมุทรปราการ โดยมีผู้ป่วย 27 ราย, ครั้งที่ 2 พบที่จังหวัดนครสวรรค์ ใน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นการระบาดในหอพักนักศึกษาหญิง พบผู้ป่วย 113 ราย และ

พบที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 ราย ในปีเดียวกัน ส่วนที่ต่างประเทศ เคยมีรายงานที่เมือง โอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. 2512 มีคนโดนพิษด้วงก้นกระดกเกิดอาการในช่วงเดียวกันกว่า 2,000 คน และมีรายงานการระบาดในชนเผ่าอะบอริจินในประเทศออสเตรเลียเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีผู้ป่วยจำนวน ๔๐ คนและต้องอพยพผู้คนออกจากถิ่นระยะหนึ่ง

อาการของผู้สัมผัส

อาการผิวหนังอักเสบจากด้วงก้นกระดกเกิดจากการสัมผัสสารพีเคอรีน ซึ่งมักเกิดจากการที่มีแมลงมาเกาะตามร่างกายแล้วผลอบปิด หรือบีทำให้แมลงท้องแตกและสัมผัสกับสารพิษนั้น อาการจะมากหรือน้อยขึ้นกับปริมาณสารพิษที่สัมผัส โดยอาการจะไม่ได้เกิดขึ้นทันที แต่จะมีอาการหลังสัมผัสแล้วประมาณ ๘-๑๒ ชั่วโมง ทำให้อาจจะไม่ได้ประวัติการสัมผัสแมลงที่ชัดเจนจากผู้ป่วย

รอยโรค พบมากบริเวณนอกร่มผ้า โดยมีลักษณะเป็นผื่นแดงหรือเป็นรอยไหม้ รูปร่างมักเป็นทางยาว ทิศทางหลากหลาย(ตามรอยกัด) ผื่นมีขอบเขตชัดเจน ในระยะต่อมาจะมีตุ่มน้ำพองใสและตุ่มหนองขนาดเล็กเกิดขึ้นตามมาในเวลา 2-3 วัน อาการคันมีไม่มากนัก แต่มีอาการแสบร้อนร่วมด้วย เมื่อสัมผัสกับสารพีเคอรีนในบริเวณรอยพับต่าง ๆ อาทิ พับข้อศอก ข้อเข่า มักกระจายไปสัมผัสทั้งสองด้าน จะเกิดผื่นสองผื่นที่ลักษณะคล้ายกันในแต่ละด้าน เป็น mirror images หรือ kissing lesions หากสารพีเคอรีนกระจายถูกบริเวณดวงตา ก็จะเกิดอาการตาบวมแดงและอาจทำให้ตาบอดได้ อาการที่ตานี้ มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “ตาอักเสบแบบไนโรบี”(Nairobi eye” or “Nairobi conjunctivitis”) เพราะแมลงเหล่านี้ก็พบได้บ่อยแควแอฟริกาด้วยเช่นกัน

ผื่นบริเวณใบหน้า รอบดวงตา หรือบริเวณผิวหนังอ่อน มักจะมีอาการรุนแรงมากกว่าที่อื่น ส่วนบริเวณฝ่ามือซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่สัมผัสสารพิษเป็นแห่งแรก กลับไม่ค่อยมีอาการเนื่องจากบริเวณนี้มีผิวหนังหนากว่าผิวหนังส่วนอื่น

อาการอักเสบเหล่านี้จะหายไปในเวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์ โดยอาจจะมีรอยดำหลังการอักเสบได้ในระยะสั้นๆ แต่มักจะไม่เป็นแผลเป็น โดยทั่วไป อาการจะไม่รุนแรง และไม่มีอาการระบบอื่นนอกจากตาและผิวหนัง ยกเว้นในรายที่ได้รับพิษจำนวนมาก หรือมีอาการแพ้รุนแรง ก็จะมีไข้สูง และอาการทางระบบหายใจได้

โรคอื่นๆที่ต้องแยกโรคออกไป คือ โรคงูสวัด (Herpes Zoster) ซึ่งมีลักษณะผื่นแดงปวดแสบปวดร้อน มีตุ่มน้ำและตุ่มหนอง คล้ายกัน เพียงแต่ในโรคงูสวัดจะมีการกระจายของรอยโรคตามแนวเส้นประสาท(dermatome) อย่างชัดเจน ส่วนผื่นผิวหนังอักเสบจากด้วงก้นกระดกจะมีการกระจายที่ไม่เป็นรูปแบบเฉพาะ โดยอาการจะเป็นไปตามรอยโรคของมือที่บี๊แมลง เรียกว่า ปาดขาว บี๊มากไปทางไหนก็เกิดอาการไปตามรอยโรคนั้น การแยกโรคอื่น ๆ ที่สำคัญ คือ การแพ้ยา (Drug allergy) หรือการแพ้สารเคมีต่าง ๆ ซึ่งการซักประวัติการสัมผัสสารก่อการแพ้จะช่วยในการแยกโรคได้

การรักษาและการป้องกัน

เมื่อสัมผัสกับแมลงและสารพิษพีเคอรีน ก็ให้ล้างออกด้วยน้ำสะอาด ฟอกสบู่ หรือเช็ดด้วยแอมโมเนีย อย่าเกาเพราะจะทำให้มีการติดเชื้อแทรกซ้อนได้

หากอาการไม่ดีขึ้น ให้ไปพบแพทย์ ซึ่งจะใช้อาหาสเต็มยารอยต่ออย่างอ่อนทาบริเวณแผล และใช้วิธีประคบเปียกประมาณ 5-10 นาทีถ้ามีผื่นหนองหรือตุ่มน้ำพองใส วันละ 2-3 ครั้งจนกว่าตุ่มน้ำหรือตุ่มหนองจะแห้ง ในรายที่คันมาก อาจให้ยาแก้คัน และอาจให้ยาปฏิชีวนะถ้ามีการติดเชื้อแทรกซ้อน

การป้องกัน ทำได้โดย การหลีกเลี่ยงการสัมผัสแมลง ก่อนนอน ควรปิดที่นอน ผ้าห่ม แน่ใจว่าไม่มีแมลง ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด เปิดไฟเฉพาะที่จำเป็นเพื่อไม่ให้แมลงชนิดนี้มาเล่นไฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไฟนีออน ที่สำคัญคือ เมื่อท่านสัมผัสกับตัวแมลง หรือมีแมลงชนิดนี้มาเกาะตามร่างกาย อย่าตบหรือตีแต่ให้เป่าให้แมลงออกไป หรืออาจจะใช้เทปกาวใสมาแปะตัวแมลงออกไป เพียงเท่านี้ ท่านก็จะปลอดภัยจากด้วงก้นกระดกแล้วค่ะ

ตัวอย่างรอยโรค

รอยโรคบริเวณต้นแขน

รอยโรคบริเวณลำคอ

รอยโรคบริเวณลำคอ

รอยโรคบริเวณต้นแขน

รอยโรคบริเวณแขน

รอยโรคบริเวณขา

รอยโรคบริเวณใบหน้าและใกล้ตา

รอยโรคบริเวณใบหน้า

รอยโรคบริเวณข้อพับ ลักษณะ Kissing lesions

รอยโรคบริเวณข้อพับ ลักษณะ Kissing lesions

รอยโรคบริเวณข้อพับ ลักษณะ Kissing lesions

รอยโรคบริเวณข้อพับ ลักษณะ Kissing lesions

รอยโรคบริเวณขา

รอยโรคบริเวณขา

รอยโรคบริเวณรอบดวงตา

รอยโรคบริเวณรอบดวงตา

หมายเหตุ- ขอขอบคุณข้อมูลสถิติระบาดวิทยาของสถาบันโรคผิวหนัง ปี พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๖ จากคุณวิภาศิริ ชูวงศ์ตระกูล หัวหน้ากลุ่มงานเวชระเบียนและเวชสถิติ และคุณมานิช ทองมาก เจ้าหน้าที่เวชสถิติ

.....